

Scandia

TIDSKRIFT FÖR HISTORISK FORSKNING

Årgång 2019 • band 85 • häfte 2

Huvudredaktör & ansvarig utgivare

Docent Svante Norrhem

Redaktionssekreterare

Fil.dr Björn Lundberg

Webbredaktör

Fil.dr Sara Ellis Nilsson

Ekonomi- & prenumerationsansvarig

Professor Lars Edgren

Övriga redaktionsmedlemmar/styrelse

Professor Hanne Sanders, ordförande

Professor Thomas Kaiserfeld, Lunds universitet

Docent Henrik Rosengren, Lunds universitet

Docent Stefan Nyzell, Malmö universitet

Ph.d. Iben Vyff, Roskilde universitet

Ph.d. Lene Sofie Bak, Københavns universitet

Fil.dr Kajsa Brillman, Lunds universitet

Fil.dr Ingmarie Danielsson Malmros, Malmö universitet

Fil.dr Lina Sturfelt, Lunds universitet

Fil.dr Liesbeth Geever, Lunds universitet

© Stiftelsen Scandia

Omslag

Lovisa Nordström

Förlag

Universus Academic Press

Grafisk form

Christer Isell

Engelsk språkgranskning

Rikard Ehnsjö

Omslagsbild

Magnus Erikssons landslag/Östgötalagens kyrkobalk

Tryck

Dardedze, Riga, Lettland 2019

Redaktionsråd

Advisory Board

SARI AUTIO-SARASMO, docent
Helsingfors universitet

MICHAEL H. GELTING, professor
University of Aberdeen

MATS HALLENBERG, docent
Stockholms universitet

ORSI HUSZ, docent
Uppsala universitet

KARIN HASSAN JANSSON, docent
Uppsala universitet

PASI IHALAINEN, professor
Jyväskylä universitet

NINA JAVETTE KOEFOED, Ph.d.
Aarhus universitet

KIMMO KATAJALA, professor
Östra Finlands universitet

KARIN KVIST GEVERTS, fil.dr
Kungliga biblioteket

PIRJO MARKKOLA, professor
Jyväskylä universitet

ANDREAS MARKLUND, fil.dr
ENIGMA, Museum for Post, Tele og
Kommunikation, København

FLEMMING MIKKELSEN, Dr.scient.pol.
Københavns universitet

JES FABRICIUS MØLLER, Ph.d.
Københavns universitet

BERTEL NYGAARD, Ph.d.
Aarhus universitet

ERLING SANDMO, professor
Oslo universitet

DORTHE GERT SIMONSEN, Ph.d.
Københavns universitet

SVEIN ATLE SKÅLEVÅG, professor
Universitetet i Bergen

ERIK THOMSON, associate professor
University of Manitoba

PAUL WARDE, professor
University of Cambridge

ULF ZANDER, professor
Lunds universitet

Innehåll

Redaktören har ordet	5
<i>Svante Norrhem</i>	
Medverkande i detta nummer	7
Artiklar	
Jordpris och jordränta i den senmedeltida krisen	10
<i>Johan Söderberg</i>	
Martin Luthers syn på kvinden som hustru og hersker	30
<i>Sasja Emilie Mathiasen Stopa</i>	
Folkhemmets prosekulära aktörer	59
<i>Rebecka Dahlkvist & Jonny Hjelm</i>	
Scandia introducerar:	
Ny dynastisk historia	87
<i>Liesbeth Geevers</i>	
Scandia utblick	
Om behovet av Svenskt kvinnobiografiskt lexikon	99
<i>Maria Sjöberg</i>	
Temarecension:	113
<i>Korsettkriget. Modeslaveri och kvinnokamp vid förra sekelskiftet</i>	113
<i>Den magiska spegeln. Kvinnan och varan i pressens annonser 1870–1914</i>	116
Recenserade av <i>Eva Blomberg</i>	
Recensioner	
Monografier	
The Dynamics of Law-Making: A World History	120
<i>Arne Jarrick & Maria Wallenberg Bondesson. Recenserad av Heikki Pihlajamäki</i>	
Krigets fångar och änglar. Svenska hjälparbetare under första världskriget	122
<i>Per Allan Olsson. Recenserad av Lina Sturfelt</i>	
När Konfucius kom till FN.	
Peng Chun Chang och FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna	124
<i>Hans Ingvar Roth. Recenserad av Karl Molin</i>	
Avhandlingar	
Mellan flykt och förändring. Utopiskt platsskapande i 1970-talets alternativa miljö	126
<i>Kristoffer Ekberg. Recenserad av Helena Hill</i>	
Som folk är mest. Könsideal i svenska kontaktannonser 1890–1980	128
<i>Josefin Englund. Recenserad av Brita Planck</i>	

The Old, the New and the Unknown: The Continents and the Making of Geographical Knowledge in Seventeenth-century Sweden <i>Charlotta Forss. Recenserad av Joachim Östlund</i>	129
Bland stenyxor och tv-spel. Om barn, historisk tid och när unga blir delaktiga i historiekulturen <i>Joel Rudnert. Recenserad av Henrik Åström Elmersjö</i>	131
Moderna kvinnor. Modernitet, femininitet och svenskhet i svensk veckopress 1920–33 <i>Emma Severinsson. Recenserad av Birgitte Søland</i>	134
Antologier	
Den kvinnliga tvåsamhetens frirum: Kvinnopar i kvinnorörelsen 1890–1960 <i>Eva Borgström & Hanna Markusson Winkvist (red.). Recenserad av Annika Berg</i>	136
Anti-Fascism in the Nordic Countries: New Perspectives, Comparisons and Transnational Connections <i>Kasper Brackén, Nigel Copsey & Johan A Lundin (red.). Recenserad av Klas Åmark</i>	138
War Remains: Mediations of Suffering and Death in the Era of the World Wars <i>Marie Cronqvist & Lina Sturfelt (eds.). Recenserad av Jay Winter</i>	140
Mindre uppmärksammade historiska jubileer Tecknad av Fredrik Tersmeden	143

Redaktören har ordet

Svante Norrhem

Lagom till advent kommer som brukligt höstens nummer av *Scandia* och som vanligt försöker vi bjuda på ett varierat utbud av nya forskningsrön i artikelform och recensioner av aktuell forskning.

I artikeln ”Jordpris och jordränta i den senmedeltida krisen” vill Johan Söderberg bidra med ny kunskap om de långsiktiga tendenserna i sociala gruppers ställning på jordmarknaden i Sverige under medeltiden. Hans undersökning bygger på ett omfattande källmaterial från i huvudsak Mälarskapskapen och omfattar perioden 1274–1540. Genom det rika källmaterialet och genom att undersöka en lång tidsperiod visar Söderberg att det skedde påtagliga förändringar i relationerna mellan kyrkans, frälsets och de ofrälse ställning på jordmarknaden.

I sin artikel ”Martin Luthers syn på kvinden som hustru og hersker” syftar Sasja Mathiasen Stopa till att analysera Martin Luthers kvinnosyn. Författaren vill särskilt bidra med att nyansera den forskningsdiskussion som rör hur Luthers kvinnosyn kan ha påverkat förståelsen av kvinnors roll i ett samhälle präglad av luthersk konfessionskultur. På detta sätt kan också artikeln bidra till den forskning som intresserar sig för hur luthersk teologi påverkade de skandinaviska rikena i århundradena efter reformationen.

Jonny Hjelm och Rebecka Dahlqvist lyfter i sitt bidrag ”Folkhemmets prosekulära aktörer. Förbundet för religionsfrihet och bruket av borgerliga begravingar” fram vikten av att studera de prosekulära organisationer som funnits i Sverige sedan 1800-talets slut. De hävdar att dessa förbigåtts med tystnad i forskningen eller avfärdats som marginaliserade företeelser. En av de prosekulära rörelserna var Förbundet för religionsfrihet (FFR) som bildades i samband med att Sverige fick en ny religionsfrihetslag 1951 och det är mot denna rörelse Hjelm och Dahlqvist nu riktar ljuset.

Under rubriken ”Scandia introducerar” ställer sig Liesbeth Geevers frågan om det finns en gammal och en ny dynastisk historia – och i så fall vad det nya kan tänkas vara. Geevers, som själv bedriver ett forskningsprojekt om dynasti och statsbildning tillsammans med Harald Gustafsson, svarar inte oväntat att en ny dynastisk historia faktiskt finns. Denna nya dynastiska historia har vuxit fram ur statsbildningshistoria, hovstudier, adelsstudier, kvinnohistoria och familjehistoria. Genom nya perspektiv och metoder förvandlas, menar Geevers, ett ämne som behövt en välbehövlig uppfräschning till något innovativt med stor påverkan på alla fält det växte fram ur.

Till höstens nummer har vi också bett Maria Sjöberg att under rubriken ”Scandia utblick” presentera det omfattande kunskapsprojekt som går under namnet *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* och som hon själv, med många medhjälpare, i hög grad bidragit till att sjösätta. Den som försökt sig på att hitta källor som berättar om kvinnors liv i arkiven vet att det många gånger är problematiskt och kräver både uppfinningsrikedom och tålamod. Arkivens handlingar är, som Sjöberg påpekar, i hög grad det offentliga – och därmed männens – handlingar, men även i privata handlingar döljs ofta kvinnor bakom sina män eller fäder. Trots detta finns det idag mycket kunskap om kvinnors liv i det förflutna och i sin artikel sätter Maria Sjöberg in tillkomsten av *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon* i ett såväl kronologiskt som ett internationellt perspektiv.

Avslutningsvis vill redaktören passa på att tacka två medarbetare som nu lämnat över till andra. Leif Eliasson, vår eminente trotjänare på posten som sekreterare med ansvar för prenumerationer och ekonomi, har nu under hösten slutat efter inte mindre än 15 år på posten. Åtskilliga redaktörer har passerat revy under det att Leif suttit kvar och varit ett viktigt stöd för dem alla – undertecknad inkluderad. Att efterträda Leif är ingen enkel uppgift men till redaktionens glädje har Lars Edgren åtagit sig uppdraget och därmed känner vi oss vara i trygga händer. Varmt tack Leif och varmt välkommen Lars!

Vår utmärkta webbredaktör Anna Nilsson Hammar har också beslutat att tacka för sig efter att ha skött hemsidan med den äran i flera år. I hennes ställe kommer Sara Ellis Nilsson och det gör att vi även på webbsidan kan känna oss säkra på att allt ska flyta på lika elegant som alltid. Stort tack Anna och varmt välkommen Sara!

Redaktionen hoppas att alla läsare ska ha glädje av höstens nummer.

Svante Norrhem

Medverkande i detta nummer

REBECCA DAHLKVIST (f. 1993) är student i historia på avancerad nivå vid Göteborgs universitet. Detta är hennes första publikation. Adress: Kristinehöjdsgränd 12b, 412 82 Göteborg. E-post: gusdahlkre@student.gu.se.

LIESBETH GEEVERS (f. 1979) är forskare i historia vid Historiska institutionen, Lunds universitet. Hennes forskning är inriktad mot den spansk-habsburgska monarkin under 1500- och 1600-talen, men hon har även publicerat om dynastisk identitet och safaviderna. Hon är projektledare för RJ-projektet ”Dynastipolitik omvärderad. Dynastier och statsbildning i de habsburgska och oldenburgska monarkierna”. Till hennes främsta publikationer hör antologin *Dynastic Identity in Early Modern Europe: Rulers, Aristocrats and the Formation of Identities* (2015) (med Mirella Marini), ”Safavid cousins on the verge of extinction: Dynastic centralization in Central Asia and the Bahramī collateral line (1518–1596)”, *Journal of the Economic and Social History of the Orient* 58:3 (2015) och ”Dynasty and state building in the Spanish Habsburg Monarchy: the career of Emanuele Filiberto of Savoy (1588–1624)”, *Journal of Early Modern History* 20:3 (2016). Hon är redaktör för *The Court Historian*. Adress: Lunds universitet, Historiska institutionen, Box 192, 221 00 Lund; e-post: elisabeth.geevers@hist.lu.se.

JONNY HJELM (f. 1956) är professor i historia och verksam vid Institutionen för idé- och samhällsstudier, Umeå universitet. Han har sedan slutet av 1980-talet arbetat med arbetslivs- och fackföreningshistorisk forskning. De senaste 20 åren har han även utforskat damfotbollens historia och den humanvetenskapliga idrottsforskningens syn på ”tävlingsidrotten”. Hjelm har även lett forskningsprojektet ”Idrottsföreningen som demokratisk fostransmiljö”. Han är sedan 2017 sysselsatt med två projekt, dels ”Fritänkare. Prosekulära organisationer i Sverige 1880–2010”, dels ett som rör samernas etnopolitiska mobilisering och konstruktionen av samiskhet. Adress: Umeå universitet, Institutionen för idé- och samhällsstudier, 901 87 Umeå; e-post: jonny.hjelm@umu.se.

SASJA EMILIE MATHIASEN STOPA (f. 1983) er postdoc i systematisk teologi ved Afdeling for Teologi og ved forskningscenteret LUMEN, Center for the Study of Lutheran Theology and Confessional Societies på Aarhus Universitet. Hun skrev sin Ph.d.-afhandling om Martin Luthers

æresbegreb og arbejder i sin forskning med påvirkningen fra luthersk teologi og sociallære på den efterreformatoriske samfundsudvikling i det monokonfessionelle Skandinavien. Til hendes seneste publikationer hører ”Through Sin Nature has lost its Confidence in God: Sin and trust as formative elements of Luther’s conception of society”, *Journal of Early Modern Christianity* 5:2 (2018) og ”Honor Your Father And Mother: The influence of honor on Martin Luther’s conception of society”, i *Lutheran Theology and the Formation of Society: The Danish Kingdom as Example* (2018). Hun var en af redaktørerne af *Religion som Forklaring? Kirke og religion i stat og samfund. Festskrift til Per Ingesman* (2018). Adresse: Afdeling for Teologi, Aarhus Universitet, Jens Chr. Skous Vej 3, 8000 Aarhus C; e-mail: teoses@cas.au.dk.

MARIA SJÖBERG (f. 1960) är professor i historia vid Göteborgs universitet. Hennes forskningsinriktning rör huvudsakligen genusaspekter på ägoförhållanden och det militära under tidigmodern tid. Tillsammans med litteraturvetarprofessorn Lisbeth Larsson ledde hon det av RJ finansierade projektet ”Swedish Women On-line”, vilket resulterade i *Svenskt kvinnobiografiskt lexikon*, www.skbl.se. Tillsammans med professorskollegan Thomas Lindkvist har hon även producerat läroboken *Det svenska samhället 800–1720, Klerkernas och adelns tid*, (6:e uppl., 2019). Adress: Historiska studier, Box 200, 405 30 Göteborg; e-post: maria.sjoberg@history.gu.se.

JOHAN SÖDERBERG (f. 1950) är professor emeritus i ekonomisk historia vid Stockholms universitet. Hans forskning har främst behandlat det förindustriella samhällets omvandling. Bland hans senaste publikationer finns ”The late-medieval crisis quantified: Real taxes in Sweden, 1320–1550”, *Scandinavian Journal of History* 40:1 (2015) (tills. med Dag Retsö), ”Oceanic thirst? Food consumption in Mediaeval Sweden”, *Scandinavian Economic History Review* 63:2 (2015), *Vår världs ekonomiska historia 1. Tiden fram till 1800* (2 uppl., 2017) och ”Hus, gårdar och gatubodar. Fastighetspriser i Stockholm och Arboga 1300–1600”, *Historisk tidskrift* 138:2 (2018) (med Bo Franzén). Adress: Stockholms universitet, Institutionen för ekonomisk historia och internationella relationer, 106 91 Stockholm; e-post: johan.soderberg@ekohist.su.se.

Recensenter

EVA BLOMBERG, professor i historia, Södertörns högskola

HEIKKI PIHLAJAMÄKI, professor i komparativ rättshistoria, Helsingfors universitet

LINA STURFELT, fil.dr i historia, Lunds universitet

KARL MOLIN, professor emeritus i historia, Stockholms universitet

HELENA HILL, docent i historia, Södertörns högskola

BRITA PLANCK, fil.dr i historia, Västergötlands museum

JOACHIM ÖSTLUND, docent i historia, Lunds universitet

HENRIK ÅSTRÖM ELMERSJÖ, docent i historia, Umeå universitet

BIRGITTE SØLAND, associate professor i historia, The Ohio State University

ANNIKA BERG, docent i idéhistoria, Stockholms universitet

KLAS ÅMARK, professor emeritus i historia, Stockholms universitet

JAY WINTER, professor i historia, Yale University